

**JOHANN
WOLFGANG
GOETHE**

FAUST I

Иоганн Вольфганг Гёте

Faust I

«Public Domain»

Гёте И.

Faust I / И. Гёте — «Public Domain»,

Содержание

GÖTHEN ELÄMÄ JA TEOKSET	5
OMISTELMUS	12
ALKUNÄYTÖS TEATERISSA	13
ALKUNÄYTÖS TAIVAASSA	18
YÖ	22
Конец ознакомительного фрагмента.	29

Johann Wolfgang von Goethe

Faust I

GÖTHEN ELÄMÄ JA TEOKSET

Johan Wolfgang Göthe syntyi Frankfurt am Main'in kaupungissa 28 p. elokuuta 1749. Hänen isänsä, keisarillinen neuvos Johan Caspar Göthe oli jäntevä, totinen mies, kodissaan täysi yksinvalti, jonka sana oli perheen lakina. Äiti Katariina Elisabeth Textor oli aivan toista laatua: luonteva, hilpeä, sydämellinen nainen, jonka luonteessa hellä tunne, vilkas mielikuvitus ja selvä järki omittuista yhtyivät. Nähtävästi Göthen henkinen äidinperintö oli runsaampi kuin mitä hän isältään sai periä. Itse hän lausuu: "isältäni sain muhkean muotoni ja vakavan ryhtini; äiti-kullalta sain iloisuuteni ja pakinoimis-haluni. Iso-isäni suosi kaunottaria, ja enhän minäkään ole heille nurja".

Ensi kasvatuksensa Göthe sai kotona. Äiti osasi kehittää pojan aattelukykyä ja vilkasta mielikuvastinta kertomalla hänelle satuja ja taitavasti johtamalla häntä itseä muodostamaan satujen loppua. Isä taas toisin tavoin vartutti nuorta mieltä. Hän kertoi pojalle jonkun jutun elämästä tai historiasta ja antoi pojan sen johdosta kirjoittaa mielelmiänsä latinaksi ja saksaksi. Kahdeksanvuotiaana nuori Wolfgang jo joltisesti osasi ranskaa, italiaa, latinaa ja kreikkaa. Hänen lapsuutensa päiviltä on säilynyt monta jutelmaa, joista näkyy, että hän ei ollut mikään tavallinen lapsi. Itsenäisesti arvosteli hän jo silloin monta asiaa. Kun esim. Lissabonin kaupunki v. 1755 hirveän maanjäristyksen kautta kokonaan hävisi ja ihmisiä hukkui tuhansittain, niin tämä kuusivuotias filosofi rohkeni epäillä Jumalan hyvyttä!

Kotikoulun avuksi tuli pian elämän koulu kokemuksineen. Varsinkin vaikutti lapseen suuresti "seitsenvuotinen sota", jonka syttyessä Göthe itse oli seitsenvuotias. Sota jakoi hänen sukunsa kahteen vastakkaisen leiriin. Iso-isä vihasi Preussia, isä suosi sitä. Wolfgang ei välittänyt Preussista; mutta sen uljas kuningas, joka voitokkaasti taisteli puolta Euroopaa vastaan, oli hänen lempisankarinsa. Eipä hän vanhanakaan osannut arvostella asioita historialliselta, vaan persoonalliselta, paljaasti inhimilliseltä kannalta. – Pojassa piileväiset runon ja taiteen siemenet saivat arvaamatta suojelemaan tilaisuuden itääkseen, kun eräs ranskalainen sotajoukko marssi Frankfurtiin v. 1759 ja majaili siellä v. 1761. Sen päällikkö, kreivi Thorane, joka asui Göthen kodissa, oli suuri taiteenharrastaja. Nuori Wolfgang ihastui pian kiihkeästi tähän mieheen, joka opetti häntä rakastamaan maaluuta ja veistotaideita. Sitä paitsi kaupungissa vieraileva ranskalainen teateriseura varhain tutustutti häntä näytelmätaiteen ja teaterielämän salaisuuksiin.

Ranskalaisten mentyä opinnot jatkuivat isän johdolla; poika harjoitti esim. matematiikkaa, muusiikkia, piirustusta, englannin, jopa hepreankin kieltä. Pitääkseen muistissaan monet kielensä, sepitti hän romaanintapaisen keskustelun seitsemän sisaruksen välin, jotka puhuivat kukin omaa kieltänsä; niinpä vanhin veli puhuu saksaa, yksi veljistä on pappi ja puhuu latinaa ja kreikkaa, kolmas on kauppias ja haastelee englantia j.n.e. Hänen ensimmäisiä tuotteitaan oli myös piipillinen laulu Joosepista ja hänen veljistään. Göthessä tuleva mies pääpiirteiltään jo kuvautuu lapsessa. Jo silloin ilmestyi hänen luonteensa pääomittaisuudet, nimittäin: varsin monipuolinen, kekseliäs, ylpeä, vaikutuksille hellänherkkä, huikenteleva henki, joka kuitenkin aina osaa vaikutelmiensa hallita niihin hukkumatta; keskellä tunteiden kuohua selvä järki, itsensä hillitsevä ja sääntelevä mieli. Ja – tehdäksemme vertailun täydelliseksi – jo nuorukaisena tunsikin hän sydämessään lemмен ilot ja surut. Suhde Gretcheniin – niin oli tytön nimi – sai sentään pian surullisen lopun, kun Gretchen ei voinut nuorelle ihastelijalleen antaa muuta kuin sisaren ystävyyyttä. Katkeran surunsa unhotti Wolfgang pian kirjoissaan ja luonnon ihanassa helmassa, mutta työstä sai hän sittemmin esikuvan Faustinsa Gretchenille. —

V. 1765 tuli Göthe Leipzigin yliopistoon, jossa hän kohta innolla alkoi harjotella erittäinkin filosofiaa ja lakitiedettä. Pian suuttui hän sentään sydäimestään kumpaankin. Kuuluista kohta Faustista luultavasti kuvailee hänen omaa silloista mielialaansa tässä kohden:

Siis, veikkoni, ensi paikallen
Collegium logicum pankkaatten!
Se hengen hyvin äkseeraa
Ja Spanjan kenkiin pingottaa,
Jott' aatos hiipis hiljaa vaan
Ja varovasti radallaan,
Eik' itsepäisenä hairahtais
Ja ristin rastin reutoa sais.
Nyt kauan teille neuvotaan,
Mi kävi teilt' ennen kerrassaan,
Niin hyvin kuin syönti, juominen,
Ett' yks' kaks' kolm' on tarpehen j.n.e.

Ja sitte saatte ahkeraa
Myös Metafysiikkaa harrastaa,
Kaikk' ymmärtää, niin mointakin,
Mik' ei mahu ihmis-aivuihin.
Jos käy tai ei käy – kaikillen
Kyll' ilmestyy sana tenhoinen j.n.e.

Ja lakitieteestä:

Sen opin laidan tiedän kylläkin.
Nuo lait ja asetukset vierii
E'espäin kuin tauti saastainen,
Paikasta paikkahan ne kierii
Ja suku ne jättää suvullen.
Typertyy järki, kiusaks' suoja muuttuu...
Voi! miks' oot myöhän syntynyt!
Vaan oikeudet myötä perityt —
Ihanpa ne jo meiltä puuttuu! —

Luentosalit siis Göthe jätti. Sen sijaan hän koko nuoruutensa kiihkolla syöksihe hurmaaviin huveihin ja elämän kuumimpiin kuohuihin, hyppäsi useinkin rajain yli, mitä katsottiin sopivaksi. Nautintojen pyörteestä haki hän tyydykettä sielulleen ehkä senkin vuoksi, että hän samaan aikaan oli alkanut epäillä runollista henkeänsä. Onnellinen sattuma johti hänet taas löytämään itsensä ja hengenlähtönsä. Hän rakastui eräaseen Anna Katariina Schönpkopf ("Käthchen") nimiseen nuoreen ihanaan neitoon, joka myös vastasi hänen tunteisinsa. Jonkun aikaa ylioppilas sitte leijui lempensä kultapilvissä, mutta rakkaus, jonka paras virike on toivo ja epätieto, menetti huikentelevalle mielelle paraan viehätysvoimansa, sitte kun hän tyynesti sai omistaa ikävöityänsä. Nyt hän kiusaili kunnan tyttöä jos joillakin epäluuloilla y.m., kunnes Käthchenin rakkaus sammui mielipahan kyyneliin ja nuorten väli auttamattomasti rikkui. Göthe katui kevytmielisyytensä katkerasti, ja sydänsuru herätti hänessä taas runonhengen. Hän sepitti näytelmän "die Laune der Verliebten" (rakastuneiden oikut), jossa hän tietysti muutetuin nimin, pääasiallisesti kuvaili omaa ja Käthchenin välistä lempisuhdetta. Seikka on omituinen ja ilmaisee selvästi Göthen koko

tulevaista runoilu-suuntaa. Hänen runoelmansa lähtevät aina omasta kokemuksesta, kumpuilevat runoilijan sisimmästä sydäimestä, kuvastellen ihanteellisesti mitä hän itse on elänyt, kärsinyt, tuntenut. Runoelmat ovat siis lähimmässä yhteydessä runoilijan elämän vaiheiden kanssa, ne ovat tavallaan runollisia "syynnintunnustuksia". Kun siis joku tapaus tai seikka syvästi oli liikuttanut hänen mieltään, muodostui se hänen sielussaan runolliseksi kuvaksi, jonka esiintuomalla hän samalla vapautui noista sydäntä sortavista tunteista ja saavutti entisen mielen-tyyneytensä. Muuten die Laune d. Verl. selvästi näyttää vasta-alkajan käsialaa; se on laadittu tuohon hempeään italialaiseen paimenlaulutapaan, jossa rakastuneet pitkissä puheissa surkein suin laulavat lempensä suruja ja iloja. Enemmin luomis-neroa osoittaa jo samaan aikaan seipitetty näytelmä "Die Mitschuldigen", joka kuvaa yhteiskunnallisen elämän yö- ja varjopuolia, joihin Göthe oli Leipzigissä tutustunut. Mallina oli Molière.

Nyt oli siis Göthe astunut runon uralle. Ja millainen oli hänen runollinen suuntansa ja henkensä? Se oli kerrassaan realinen, objektiivinen. Sen hän jo osoitti sillä, että runoili itse elämiänsä vaihteita, omia kokemuksiaan. Mielikuvituksen siivillä lentäessään hän ei koskaan jättänyt silmistään luontoa, elämää, todellisuutta. Saksan runoilijat yleensä, niinpä esim. Schiller, ovat subjektiivisia, idealisteja. Sitä Göthe ei ollut. Hän ei tahtonut tyrkyttää luontoon niitä näitä omia abstraktisia aatteitaan, hän ei jyrkästi erottanut henkeä ja ainetta toisistaan, vaan juuri aineessa, luonnossa, elämässä näki hän hengen ja aatteen asuvan. Hänestä oli todellisuus ideaalin ulko-ilmestymä, jumala kaikkisuuden sielu. Sentähden pyrki hän aina tuntemaan luontoa sen todellisuudessa, rikkaudessa ja kauneudessa, näkemään sitä silmästä silmään eikä oman fantasiansa usvien kautta, joka antaa vääristellyn kuvan luonnosta. Siitä voi selittää sen melkein intohimoisen rakkauden, jolla Göthe koko elämänsä tutki luonnontieteitä; tiedemies siinä raivasi alaa runoilijalle. Hän tahtoi nähdä olot ja ihmiset *juuri* niin kuin ne ovat. Sentähden hänen henkilönsä aina ovat tosi-ihmisiä hyveineen virheilleen, ne eivät ole sumusta ja auringon-paisteesta kudotuita puolijumalia eivätkä myöskään paholaisia, vaan ne ovat ihmisiä; kaikkea epämääräistä, haamuntapaista, pilventakaista hän suorastaan inhoo. Tämänpä objektivisuuden vuoksi usein sanotaan Göthen enemmän olleen kreikkalaisen kuin saksalaisen hengeltään. Sama suunta ilmestyy myös kielessä; se on vilkasta, elävää, sointuvaa, mutta vertauksia ja kuvallisia puheita vailla. Göthe ei sano, minkä *näköinen* asia on, vaan *mikä* se on. Toisin Shakespeare, tuo muuten suuri realisti, joka uhkuu mitä rohkeimpia kuvia ja vertuita.

Innolla rupesi nyt Göthe harrastamaan runollista kasvatustaan. Ahmimalla luki hän runoilijoita, esim. Molière'ä, Corneille'a, Shakespeare'ä, sekä saadakseen runouden teorian selväksi, Winckelmanin ja Lessingin teoksia, erittäinkin tämän Laokoon'ia, jota hän nimitti "valonsäteeksi pimeiden pilvien halki". Siitä oppi hän m.m., että runoja toimii mielikuvitusta varten, eikä, kuten kuvaileva taideniekka, ulkoasteja varten, joten runojalle kelpaa rumatkin esineet eikä vaan puhdas kauneus, jota kuvaileva taideniekka suosii. Samaan aikaan hän piirusteli Öserin johdolla ja oppi "käyttämään silmiänsä", kuten itse sanoo sekä löysi siten "tien totuuteen ja kauneuteen". Olo Leipzigissä loppui kuitenkin äkkiarvaamatta kovan taudin kautta, jonka Göthe sai kaikellaisesta rasituksesta. Ruumiillisesti ja henkisesti riutuneena palasi hän v. 1768 isänsä luo, joka kylmäkiskoisesti otti poikaansa vastaan. Pitkä sairauden aika vaikutti hyvää runoilijan hengelliselle elämälle. Hän avasi koko sielunsa hurskaalle neiti von Klettenbergille ja tämän johdolla hän loi syvät silmäykset uskonnolliseen tunne-elämään. Uskonto sai toistaiseksi etusijan hänen elämässään, hän luki paljon uskonnollisia kirjoja ja miettipä muutella kristinuskoa uusplatoonisten aatteiden mukaan.

Noudattaakseen isänsä tahtoa läksi Göthe v. 1770 Strassburgin yliopistoon jatkamaan lainopillisia lukemisiaan. Nyt onnistuikin hän paremmin, niin että jo vuoden päästä suoritti oikeudentohtori tutkinnon. Mutta muutoin olivat hänen harrastuksensa vielä hyvin hajannaiset. Hän luki rinnakkain lakitiedettä, luonnontieteitä, vanhoja ja uusia runoilijoita, uskontoa, mystiikkaa, filosofiaa, etenkin Giordano Brunoa. Tästä usvasta vähitellen selvempi ura aukeni hänelle, kun hän tutustui runoilija Herderin kanssa, joka hiljan Klopstockin ja Lessingin kanssa oli perustanut uuden runosuunnan vastakohdaksi vanhalle ranskalais-klassilliselle suunnalle. Herderin seura vaikutti Götheen syvästi. Hän oppi erottamaan, mikä runoudessa on ikuista, mikä ajallista ja satunnaista, hän

vapautui ihailemasta Ranskan kirjallisuutta ja rupesi sen sijaan tutkimaan Homeeria, Shakespearea, Ossiania, Raamatun runoutta sekä saksalaista kansanrunoutta keskiajalta. Göthe oppi, että runous ylipäin on kansallislahja, eikä mitään hienohenkisten sivistyneiden ylöllisyystavaraa. Runoja laulaa vaan selvinä säveleinä julki mitä kansan povessa hämärästi polttaa ja sykkii. Symbolina runoilijan silloisesta saksalaisinnosta sopinee myös pitää sitä ihailevaa kunnioitusta, jolla hän katseli Strassburgin komeaa münster'iä eli kirkkoa, tuota germanisen hengen mestari-luonnosta. Innostuksessaan kirjoitti hän teoksen "Von der deutschen Baukunst". Samaan aikaan tutustui hän myös noihin ventosaksalaisiin taruihin Faust'ista ja Götz von Berlichingen'istä. Muuten runoilijan Strassburgin-aikaa suuresti sulostutti hänen rakkautensa Friederike Brion'iin, joka oli papintytär sieltä läheisyydestä. Tämä, ehkä suloisin ja ylevin niitä monia naisia, jotka luovat ohimenevää valoaan Göthen elämäntielle, antoi sydämensä nuorelle runoilijalle, ja hänessä siitä syntynyt ylönpaltinen onnellisuuden tunne loi uuden lennon hänen lyyriselle runoudelleen. Mutta runoilijan rakkaus väljähtyi pian – ja ajan sumuihin haipuu silmistämme tuo ihana naishaamu, joka kyllä olisi paremman kohtalon ansainnut. Kaipauksella eriämme hänestä.

Saksan kirjallisuudessa oli tähän aikaan alkanut se huima silmitön ryntäys vanhaa konventionellia ranskalais-henkistä runoutta vastaan, joka on tunnettu nimellä "Sturm und Drang" (myrsky ja kiihkokausi). Sen sotahuutona oli: pois kaikki säännöt ja traditionit! eläköön luonto, säännöttömyys, alkuperäisyys hurjassa voimassaan ja – saksalaisuus! Sen esikuvina olivat Shakespeare, Ossian, Skandinavian jumalaistarut y.m. Mutta nuorella Saksalla oli nurjat käsitteet luonnosta ja totuudesta. Luonto oli sen silmissä joku kummallinen yhdyntä "tulivuorta ja kuutamo;" luonnon voima sen mielestä ilmutui myrskyn-purkauksissa, sen kauneus itkustelevassa hentomielisyydessä. Olla samalla hyrskyisä ja hellä, raivoisa ja kyynelöivä – nepä muka neron tunnusmerkkejä. Näin tämä suunta, joka huusi "luontoa ja totuutta", itse asiassa saattoi epäluonnollisuuteen ja epätodellisuuteen. Götheikin muutamia vuosia kuului "hyrsky- ja kiihko-puolueeseen" ja loi sen hengessä esm. "Götz von Berlichingen" ja "Werthers Leiden". Näistä pari sanaa.

Götz von Berlichingen, tuo kuuluisa rautakourainen, mutta ritarillinen rosvo, joka, luottaen omaan kykyynsä ja miekkaansa, alinomaa ja väsymättä tappeli yhteiskunnan ahtaita rajoja vastaan, hän jos jokin oli viehättävä aihe uudelle suunnalle. Götz oli individualiteetin taistelu objektivisiä rajoja vastaan; niinhän uusi koulu myös oli julistanut sodan silloista makusuuntaa ja sen ahtaita sääntöjä vastaan, vaatien etusijaa indiividille, luonnolle, vapaudelle. Samaahan taistelua indiividin inhimillisten oikeusten puolesta kävi koko aikakausi piityneitä feodali-oloja ja hallitsevain luokkain etuoikeuksia vastaan. Siitä ymmärtää sen äärettömän ihastuksen, minkä Götz nosti. Se herätti henkiin koko tulvan samallaista kirjallisuutta. Draamana Götz kuitenkin on heikko; se on pikemmin dialogiseerattu historia, joka uskollisesti on säilyttänyt ajan värit, kuin näytelmä; se kuvaa kokonaista ajan suuntaa, mutta ei intohimojen taistelua. Siinä ei ole mitään määrättyä keskus-aatetta, mitään toiminnan yhteisyyttä. Henkilöt ovat kyllä eläviä, mutta ne eivät yhdy toimintaan ja vuorovaikutukseen.

Kesällä 1772 Göthe, Wetzlarissa tutkiessaan valtio-oikeuston lainkäyttelyä, taas rakastui – se on omituisuus hänessä, joka erottamatta yhtyy hänen runolliseen toimintaansa. Voidakseen runoudessa luoda naisia, täytyi hänen todellisuudessa ensin mieltä niihin. Tällä kertaa hän kuitenkin rakasti yksipuolisesti, sillä neiti Charlotta Buff – niin sen kaunottaren nimi oli – oli kihloissa toisen miehen kanssa. Samaa aikaan oleskeli Wetzlarissa eräs Jerusalem niminen nuori mies, synkkämielinen haaveksija, joka niinikään onnettomasti rakasti erästä nuorta rouvaa, jopa vihdoinkin alakuloisuudessaan lopetti päivänsä itsemurhalla. Sovittamalla yhteen nämä kaksi onnettoman rakkauden tapausta, omansa ja onnettoman Jerusalemin kohtalon, Göthe sai aiheen uuteen runoelmaan I. romaaniin, nimeltä "die Leiden des jungen Werthers." Nuori Wertherkin rakastaa onnettomasti erästä Lottenia, on täynnä sanomatonta kaipuuta, määrätöntä ikävöimistä, on suuttunut mailmaan ja oleviin oloihin, lukee vaan Ossianin runoja, on hento heikko olento ja turvautuu vihdoinkin – itsemurhaan. Werther oli henkisesti kipeän ajan tuote. Ihmiskunta oli menettänyt

uskonsa ja sen kera rauhansa ja ilonsa; levotonna ja täynnä kivulloista hellätunteisuutta se sukeltui luonnon helmaan, sieltä löytääkseen lohdutusta. Luontoa ylistetään puristetulla ihastuksella, itkua ja rakkautta suodaan oikein tuhlaamalla. [Sekä Götz että Werther lausuvat tätä ajanhenkeä, kumpikin eri puoltansa: Götz on taivaasen-ryntääväistä vapauden halua, Werther sen alakuloista haaveksintaa.] Ajan ääretöntä kaipuuta ja tyhjyyttä Göthen Werther lausuu sattuvasti ja todellisesti; siitä se sanomaton mieltymyksen myrsky, millä kirjaa vastaanotettiin kautta Euroopan. Sitä ei luettu, vaan ahmittiin – kyynelvirtojen valuessa. "Weltschmerz" oli saanut elävän muodon; Werther lausui selvään mitä jokainen sydän tunsu ja tuskaili. Se synnytti koko sarjan sentimentaalisia kirjailijoita, – mutta Göthe oli juuri luomalla tällaisen teoksen ikipäiviksi vapautunut ajan kipeästä tunteellisuudesta.

Göthe piti runohenkeänsä eleillä useilla vähemmällä kappaleilla, sillä välin kuin hän vakavilla opinnoilla viritti henkeänsä suurempiin töihin. Näistä kappaleista mainittakoon esm. *Clavigo*, näytelmä, joka näyttää miten eräs henkilö kunnianhimonsa yllyttämänä polkee rakkauden velvollisuudet ja siitä rangaistaan. Sitten kypsä uuden lemmen-aurion lämmössä lyyrillisiä lauluja ynnä laulunäytelmä *Ervin und Elmire*, jossa erään lemmityn tytön miellytys-halu saattaa hänen sulhasensa epätoivoon. Göthen uusi lemmitär oli neiti Anna Elisabet Schönnemann, ikuistettu hänen lauluissaan "Lili'n" nimellä. Vihdoin Göthe suunnitteli kahta suurisukuista draamaa *Mahomet* ja *Prometheus*, jotka ikävä kyllä, jäivät puolimoihin y.m.

Göthe oli nyt mainio mies. Hänen luonaan kävi Saksan silloiset kuuluisimmat terveisillä ja v. 1775 kutsui Sachsen-Weimarin nuori, taiteita ja neroja suosiva herttua Kaarle August hänet hoviinsa. Göthe tulikin ja jäi Weimariin eliniäkseen. Niinkuin uusi aamu-aurinko nousi nuori runoilija tälle iloisalle, raikkaalle, vapaahenkiselle hoville, jonka päätoimina oli huvitukset ja kaunotaide. Hän pääsi ruhtinaan mitä lähimpään ystävytyteen, jopa kohosi pienen herttuakunnan tärkeimmäksi virkamieheksi, jonka ylitarkastuksen alle pantiin vuorikaivokset, sotalaitos, metsänhoito y.m. Hän oli herttuan "oikea käsi" kaikissa toimissa. Yhdessä he huvittelivat ja hulluttelivat vallattomassa poikamaisuudessa, yhdessä he myös hoitivat hallitusta ja ahkeroivat kansan parasta. Näin kului 10 vuotta, jolloin syrjäisempi saattoi luulla Göthen ihan kyltyneen runoihin ja runottariin. Eipä niin kuitenkaan ollut. Tosin runoilus paljon sai väistyä käytöllisten tointen tieltä, mutta eipä hän sittekään antanut runojen hukkaa hovimieheen. Päinvastoin käytöllisestä elämästä valui Göthelle runsas runouden lähde. Hän kasaili aineksia tuleviin rakennuksiin. Virkamatkoillaan hän tuli tarkemmin tutkineeksi luontoa ja sen ilmiöitä; ihmisvilinässä hän oppi oivaltamaan elämää ja sitä oikein kuvailemaan. Varsinkin hänen sydämellinen seurustelunsa älykkään rouva von Steinin kanssa verrattomien määrin kehitti hänen henkeään, elvytti hänen tunne-elämänsä. Pait' sitä hän ei lakannut itse asiassa runoja sepittämästä. Hoviteateria varten valahti häneltä tuon tuostakin näytelmiä, jos kohta osaksi vähänarvoisempia. Paraat niistä ovat: "Die Geschwister", "Triumph der Empfindsamkeit", jossa sukkelaasti pilkataan Weltschmerz'iä, raikas "Jery u. Bately", suloinen vesi- ja metsänäytelmä "Die Fischerin" y.m. Lisäksi hän silloin suunnitteli ja alusteli tai kirjoittelikin suurimpia mestariteoksiaan, jotka myöhemmin ilmestyivät.

Syksyllä 1786 lähti hän kuuluisalle Italian matkalleen, josta hän kahden vuoden päästä palasi "taiteellisesti uudestisyntyneenä." Italia on historian, kirjallisuuden, maalauksen, musiikin kotimaa; joka askeleella kohtaapi mitä ihanimpia muinaisjäännöksiä ja suurenlaisia raunioita – aiheita historioitsijalle ja taideniekalle. Mutta omituista Göthen luonteesta oli, että hän ei oivaltanut historian henkeä; ihanimpain muinaisjäännösten ohitse hän kulki kylmänä. Häntä ihastutti vaan Italian ihana luonto ja ilmasto, sen tumman sinervä atsuritaivas, sen meri, sen vehmas kasvisto, sen taidearteet, mikäli nää välittömästi kuvastelivat luontoa ja raikasta elämää. Mahtavain raunioiden kesken Rooman vallan ajalta tutki Göthe kasvien ja kukkasten elämää, tai harrasti geologiaa ja meteorologiaa. Roomassa valtasi häntä suuri taide-into; hän kävi kirkot ja galleriat, jopa alkoi itekin piirustaa, toki ilman menestystä. Runoja hän ei suuresti sepittänyt tällä matkalla, mutta hänelle selveni hänen oma henkensä. Hän huomasi olevansa yksinomattain runoniekka ja heitti pois kaikki sivuharrastukset, paitsi luonnontieteet, joita hän kiihkeästi rakasti elämänsä loppuun asti ja joita hän muutamilla

tärkeillä keksinnöillä on melkoisesti vienyt eteenpäin. Runous-oppi ja runoilus pääsivät sopusointuun. Alusta asti oli hän ollut objektiivinen; tälle suunnalle antoi Italia uutta elvykettä, kun hän näki saman suunnan vallitsevan antiikin paraissa teoksissa. Sepä häntä elävästi viehätti, se tuli hänenkin opikseen. Mitä hän itse oli hengissään tavoitellut, sen näki hän Italiassa toteutuneena. Hän tahtoi esittää luonnon ja elämän niin kuin ne ovat, ja niin oli antiikikin tehnyt. Itse sanoo hän: "kaikki taantuvaiset ja hajoomaisillaan olevaiset ajat ovat subjektiivisia; mutta kaikkein edistyvän aikain suunta on objektiivinen. Henki, joka pyrkii eteenpäin ja luo suurta, ei sukellu itseänsä miettimään – se on kivulaisuutta."

Italian matkalla valmistui "Ifigenie" ja "Egmont"; siis niistä sananen. – Ifigenien aine on muinaiskreikkalainen, mutta henki ja luonteet ovat uutta. Tyyni rauha ja verraton sulosointu helisee kautta tämän kauniin näytelmän, joka paremmin on lyyrillinen laulu, kuin näytelmä. Ristiriidat eivät selvene ulkonaisten tointen tyrskyssä, vaan henkilöiden sydämissä. – Mitä "Egmontiin" tulee, niin tuskinpa lieenee teosta, jota vastaan kritiikillä on niin paljon sanomista ja joka sittekin on niin kaikkien lemmikki, kuin tämä. Siltä puuttuu draaman alkuehto: voimakkain intohimojen ristiriita, siinä ei ole toimintaa, vaan kyllä pitkiä puheita. Se on sarja mitä somimpia kuvaelmia, täynnä viehättävää Stilleben'iä. Mutta kaikki nuo heikkoudet vajottaa varjoon Egmont ja Clärchen, nuo loistavat, valoisat, ylevän-ihanat kuvat, jotka ikipäiviksi painuvat lukijan mieleen.

Sydän ikävissään palasi Göthe onnensa maasta Weimariin, missä ihmiset ja olot nyt tuntuivat hänestä varsin ikäviltä ja jokapäiväisiltä. Tosin herttua vapautti hänet käytöllisistä virkatoimista, niin että ainoastaan teateri, taiteet ja tieteet jäivät hänen hoitoonsa, mutta sittekin runoja aina ikävoi unelmaansa maata Italiaa. Väli rouva Steinin kanssa rikkui. Sen sijaan sai Göthe uuden nais-idealin, hilpeän, luonikkaan Christina Vulpiuksen, jonka hän vanhoilla päivillään otti lailliseksi vaimokseen. Tämä lempi innostutti häntä sepittämään m.m. onnistuneet "Römische Elegien." Pian ilmestyi *Tasso*, joka myös on viehättävän kaunis, mutta draamana heikko. Siinä kuvaillaan onnettoman runoilijan sieluntaisteluja ja hyrskiviä tunteita kanssapuheen, mutta ei toiminnan muodossa. Omituista on, että Weimarin henkilöitä ja oloja viljalta piilee tässä näytelmässä; niinpä Tasso on osaksi itse Göthe. Mitä tunteita Ranskan vallankumouksen suuret tapaukset Götheen vaikutti, ne hän kuvaili muutamii vähäarvoisempiin teoksiin, esm. "Der Grosscophta"; "der Bürgergeneral", "die Aufgeregten" y.m.

V. 1795 alkaa se merkillinen aikakausi, jolloin hän solmi ystävyyttä Schillerin kanssa. Itse hän sanoo tästä liitosta: "minulle se oli uusi kevät, jossa kaikki alkoi ilosasti orastella, vesoa ja kukkia." Ystävykset olivat täysiä vastakohtia kaikin puolin; mutta sepä juuri liiton sitä lujemmaksi solmi, sillä he täydensivät toisiaan. Schiller oli koko elämänsä taistellut puutteen ja köyhyyden kanssa, hänellä oli katkerat elämäkokemukset – Göthen rata oli aina ollut sileä ja päivänpaisteinen. Göthe oli hengeltään realisti, ulospäin kääntynyt, oivalsi elämän ja luonnon ja tunki ulkoapäin sen sydämyksiin. Schiller oli idealisti, eli vain aatteidensa mailmassa, joiden hajannaisia säteitä hän kokoeli ulkomailmasta, koettaen uudestaan luoda alkukuvan ihanuuden; hänelle oli henki äärettömän ylempänä luontoa, hän oli vapauden innostunut julistaja. Göthe oli helleeni, joka näki esineet etelän kirkastavassa perspektiivissä, Schiller saksalainen, joka pohjolan sumuihin etsi valoa hengestä ja aatteista. Mutta molemmilla oli yhtä syvä vakuutus runouden ikuisesta voimasta ja merkityksestä. He täydensivät toinen toistansa; "G. antoi S:n aatteille aiheita ja aineita, ja S. pani tenhoisella aatevoimallaan G:n runsasvaraiset aineet ja katselmat hedelmälliseen liikuntoon." Mestarien yhteisestä pajasta läksi nyt *Xenien*, joukko komparunoja, joissa ruoskittiin päivän harhateille joutunutta kirjallisuutta sekä sen edustajia. Ja kävipä nytkin niin, että "se koira kiljahti, johon kalikka sattui."

Nyt valmistui myös Göthen "Wilhelm Meister", jossa kuvaillaan nuorison turhia pyrintöjä sivistyksen tiellä. Pahinna esteenä esitellään päättämättömyys ja löyhyys, joka tekee sen, että mies ei ohjaa asianhaaroja, vaan ne ohjaavat häntä. Luonteet oivallisesti kuvatut, esm. heikko Wilhelm, kummallinen Filine ja varsinkin Mignon, tuo ihmeen suloinen runollinen luoma, joka lumoo lukijaa. – Sitten syntyi mestari-epos *Herman und Dorothea*. Ihmeteltävä on se taito, millä G. alkuaan hyvin

tavallisesta lempijutusta on luonut mitä ihanimman idyllin, täynnä luontoa, eloa ja karakteria. Selvästi ja kauniisti kuvaillaan siinä, kuinka kaksi sydäntä etsi toisiaan ja sen ohessa kuvaillaan luonnolla ja totuudella maaelämää oloineen suloineen. Hieno runon tuoksu hajahtaa kaikkialla.

Göthen monet muut pienemmät runoelmat täytyy meidän jättää sikseen, päästäksemme suoraan silmäilemään hänen pääteostaan Faustia. Kuitenkin mainittakoon sitä ennen se katkera suru, joka kohtasi häntä, kun Schillerin kuolema katkaisi heidän ystävyysliittonsa v. 1805. G. menetti siinä omien sanainsa mukaan "puolet omaa olentoansa". Kauan aikaa eli hän kolkossa yksinäisyydessä eikä kyennyt mitään luomaan. Vihdoin hän ystävänsä muistoksi kirjoitti kauniin epilogin tämän "kello-lauluun."

1806 julkaisi Göthe ensi osan Faust'ia, jota hän oli kirjoitellut pitkin elämäänsä. Jo Strassburgissa päätti hän verhoa oman elämän-historiansa tämän vanhan sadun muotoon. Hän on siitä luonut nykyajan ehkä suurimman runoelman, "jumalallisen näytelmän", jossa viljalta vilisee ja soipi korkeita, ihmeteltäviä aatteita. "Faust tenhoo joka ihmissielua ikuisen ongelman (probleemin) vastustamattomalla viehätysvoimalla ja ääreti vaihtelevan moninaisuuden suloudella. Siinä on mikä vaan ihmishenkeä liikuttaa: intoa, viisautta, viisastelua, hullutusta, salaperäisyyttä, rakkautta, sulosäveliä, uskonnollisuutta, epäilystä, taikaa, ivaa, pilkkaa, ei ole ihmistunteiden soittimessa kieltä, mi ei soisi mukaan, ei säveltä sydämen, mi ei helähtäisi. Se kuvastaa samalla henkisen olemuksemme syvää probleemia, elon korkeimpia kyselmiä sekä yhteiskunnallisen elämän kirjavia kohtauksia. Siinä sen viehätys." – Faust janoo totuutta, hän tahtoo ymmärtää elämän, mailman ja ihmisen syvimpiä juuria myöden, hän on ihmishenki joka taistelee, henkisen olemuksemme rajain yli päästäkseen. Mutta turhaan. Tieteet eivät selitä hänelle olemuksen ongelmaita, ne eivät viihdytä hänen kaipiotaan – hän palajaa niistä vihdoon inholla. Hän hylkää järjen ja tieteen – "ihmisen paraat lahjat," ja heittäytyy epätoivon ja epäilyksen valtaan. Kun hän näin on joutunut negatiiviselle, kieltoperäiselle kannalle, ilmestyy kieltämyksen, epäyksen henki Mefistofeles, joka ei tunnusta mitään hyvää ja kaunista olemuksessa ja saastaisella ivalla vetää lokaan kaikki aatteet, kaikki mikä on pyhää ja ylevää. Faust antauu hänelle ja Mefisto avaa Faustille aistillisen mailman täynnä hekumaa ja nautintoa. Sen mailman läpi hyrskyää Faust juoden hekuman maljan pohjasakoiheen – mutta kaikki turhaan! Hengen jano sammuu siitä vielä vähemmin. Tosin rakkaus Gretcheniin antaa hänelle hetkeksi autuuden riemun, mutta se on kuumeentapaista, se väljähtyy kuin päihtyneen hurmaus, se on liian aistillinen ja jättää jälkeensä särjetyn sydämen ja sortuneen onnen savuavat rauniot. Loppupäätökseksi jää vaan elämän mitättömyys. "Faust on epätoivon tuskallinen huuto elämän tyhjyydestä." Göthe on siis esittänyt ongelman, ratkaisematta sitä. – Vanhoilla päivillään liitti Göthe Faustiin toisen osan, joka on täynnä hämäreitä allegorioja ja on vaikea ymmärtää. Siinä Faust vihdoon tyytyväisenä kuolee, kun tietää edistäneensä kansansa onnea. – Tähän lopetamme esitelmämme, mainitsematta enää muita vähempiä runoja ja teoksia. Göthe kuoli Weimarissa 22/3 1832.

Göthe on Saksan suurin runoilija, jopa mailman kirjallisuuden suurin ja yleishenkisin ilmiö Shakespearen jälkeen. Göthe ei kuulu mihinkään määrättyyn kouluun kirjallisuudessa. Hänen suuntansa oli hänen omansa; se oli puhtaan runouden ja kauneuden suunta, ja siitä syystä hänen muistonsa elää niin kauan kuin tosi runous ihastuttaa ihmissydäntä.

K. F.

OMISTELMUS

Taas ilmestytte, haamut, häälyellen
Mun nähtäviin, kuin entispäivinä'.
Vaan, sydän, ootko altis hurmoksellen?
Pyydänpö vielä teitä jäämähän?
Ah, voitittenpa, luoksein tungsksellen!
Ja usvat haihtuu, silmin selvitän;
Ja tenhoviima luotanne kun liehuu,
Mun rinnassain taas nuoren tunteet kiehuu.

Iloisten päivän muistot seuraa teitä,
Ja varjot armaat nousee sarjoittain:
Ens'-lemmen soipi katko-säveleitä,
Ens'-ystävyysskin elpyy rinnassain.
Ja eloni harhakkaita mutkateitä
Murheeni itkemään käy uudestaan,
Rakkaita kutsuen, joilt' toivo haipui,
Jotk' onnen pettämäisnä tuoneen vaipui.

Ne joille soi mun laulun' alkunaiset,
Ne näitä eivät enää kuulla voi;
Hajalle haihtui kaikki armahaiset,
Ja laulun' ensi kaiku tyhjiin soi.
Nyt kuuntelee mua oudot, muukalaiset;
Oon arka, jos ne kiitoksenkin toi.
Ja ket mua muuten kuuli riemumiellä.
Jos eloss', eksyilee nyt mailman tiellä.

Mun valtaap' ammon vieroiteltu kaipuu
Vakaihin, tyyniin henkimailmoin,
Nyt laulu hiljaa soinnahdellen haipuu,
Kuin eeol-harppu, huokuu-sävelin.
Mä vavahdan ja lempeäksi taipuu
Mun mielen' jäykkä, sulan itkuihin;
Mit' omistan, se juur'kuin kauas haihtuu,
Min hukkasin, se todelliseks' vaihtuu.

ALKUNÄYTÖS TEATERISSA

JOHTAJA. RUNOILIJA. PILAPUHUJA.

JOHTAJA.

Te kaksi, joiden autellen
Niin usein pääsin pintehistä,
Mitäspä hyvää Saksallen
Toivotte näistä näytöksistä?
Hartaasti soisin, että mieltyis' kansa,
Jok' elelee ja muiden elää suo.
Vajamme pystyss' on ja laudat paikallansa;
Ja juhlaa toivoin meihin silmät luo
Jo kaikki, ihmeellistä vartoellen
Ja kulmakarvojansa korotellen.
Kyll' osaan olla mieliks' ihmisten,
Näin hämilläin tok' en oo ollut koskaan;
Tosin ei ne tottuneet oo parhaasen,
Mutt' ovat lukeneet niin paljo kirjamoskaa!
Mitenkä teemme siis, ett' uunna kaikki sois,
Samalla tenhoisaa ja hauskaa ois?
Tuo tottamaar on suurin riemun aine,
Kun kansa puodillemme tulvehtii
Ja paisuellen, lainehelta laine,
Ahtaasta armoportist' tungeksii:
Kons' ilmipäiväll' ennen neljän lyömää
Luukulla riehutaan ja reudotaan,
Kuin nälkäläiset puistaa, kirkuu syömää;
Piletin vuoks' ne särkee kurkkujaan.
Näin lumota voi seuraa senkinmoista
Runooja vaan. – Siis, veikko, taiallas nyt loista!

RUNOILIJA.

Nuo joukot kirjavat! Oi ällös maini heitä,
Ne näöllään meilt' aatteet kaikottaa!
Mun silmiltäin tuo ihmistulva peitä,
Ku nieluhunsa kaikki tempajaa!
Mun käydä suo vaan rauhan taivas-teitä,
Miss' sula riemu meille versoa,
Miss' ystävyys ja lempi onnen luovat
Ja sydämessä sille suojan suovat.

Mi sielun syvyydestä kuohui silloin,
Mitä huulet hiljaa virkki ujoillen,
Mi milloin luonnistui, jäi luontumatta milloin,
Sen hurja hetki syöpi nielaisten;
Se usein kauan kasvoi aamuin illoin,

Siit' ennenkuin tul' täysikelpoinen.
Mi kiiltelee, se hetken täällä häilyy;
Vaan jälkimailmallen tosi-kauno yksin säilyy.

PILAPUHUJA.

Vait' jälkimaalimasta! senpä soisin!
Jos miekin tuosta pakinoisin,
Nyky-mailmallen ken sitten ilveilis?
Se vaatii hauskaa – syystä kyllä;
Jos kekkuli hauskuttaa sit' ilveilyllä,
Se kiitoksen jo ansaitsis.
Ken kansaa oikein miellytellä voi,
Hänt' ei sen oikut saata katkeroitaa;
Laveinta piiriä vaan hän ahkeroi,
Tuon helpommin hän hurmaa, voittaa.
Nyt olkaa uljas! fantasiia laulakoon
ja köörit kaikin yhtykööt sen laulantoon:
Äly, tunne, järki, himot soikoot myötä, —
Vaan kaunistelkoon hullutukset työtä!

JOHTAJA.

Etenkin paljo tapausta suokaa!
Väki saapuu katsomaan, se mieli silmi-ruokaa.
Jos nähtävää vaan paljo teiltä karttuu,
Ja kansa kurkistaapi ammo-suin,
Niin mainehenne mahtavaksi varttuu
Ja kohta ootte miesi suosituin.
Joukolla vain voi joukot haltioda;
Kun paljo tarjotaan, on vara valikoida,
Jok'ainut löytää jotain sopivaa,
Ja tyytyväisnä kotia palajaa.
Näytätte kappaleen ... se tehkää paloitellen!
Kas moinen keitos maistuu jokaisellen;
Sit' yht' on helppo syötellä kuin luoda.
Mit' auttaa kokonaista esiin tuoda?
Yleisö nokkii. Työn ei ehjän' olla suoda.

RUNOILIJA.

Te ette tunne, kuinka alhainen
On moinen käs'työ, halpa taitureille!
Vaan taiteen hutiloiminen
On luullaksein jo perus-ohje teille.

JOHTAJA.

Minuhun ei tuo soimuu pysty lainkaan.
Ken mieli saada jotain aikaan,
Hän tarkoitusta myöten keinot valitsee.
Vaan muistakaa, ketä varten kirjaillette!
Pehmeitä puitahan te halkaisette.

Ikävä tänne yhtä ajalee,
Kylläisnä saapuu toinen herkkupöydästänsä,
Ja pahimmoiksi usein saavutaan
Lukemasta kriitillistä päivälehteänsä.
Naisetpa saapuu, jotta katseltaisiin
Heit' ynnä somia vaatteitaan;
Ne mukana näyttelee, ehk' ilman palkkaa.
Hajamielin juostahan kuin naamiaisiin,
Ja uteljaisuus siivestääpi jalkaa.
Mit' unta näette kulta-usvissanne?
Miks' täysi huone teitä ilottaa?
Läheltä katselkaa vaan vieraitanne;
Yleisö raakaa on tai kalseaa.
Mik' aikoo näytelmästä kortin-lyömisiin,
Mik' yönsä mieli naisten kanssa hurjistella.
Ja moisten vuoksi viitsit, hupsu, niin
Suloista Runotartas kiusaella!
Ei! uutta, uutta vaan yhä lisätkää,
Niin teit' ei voida tieltä hairahuttaa.
Koetelkaa katselijoita huimistuttaa;
Niit' ei oo helppo tyydyttää...
Mi valtaa teidät? tuska ... innostus?

RUNOILIJJA.

Pois! etsi itselles jo orja uus'!
Vai sunko tähtes pitäis runojan
Hurjasti pyhät luonnon suomat haaskaaman,
Henkensä vapaus, ihmis-oikeus!
Mill' lumoa hän kaikki mielet,
Ja soimaan saapi ilman-pielet?
Sulosointu se on, mi lens' hänen sielustansa
Ja sinne palajaa sävel-mailman kanssa!
Kun luonto ain' ikipitkää lankaa kiertää
ja väliä-pitämättä värttinäänsä viertää;
Kun soinnutonna laumat olijoiden
Sekavasti soi ja vaikeroiden,
Ken voi nuo aina samat sarjat elvytellä,
Säännellen somiin rytmi-liikkeihin?
Ken kirkastaa erityiset yleisellä,
Sulattain kaikki ihme-soinnoksiin?
Ken kiihkomieliin syysmyrskyt nostaa,
Virittää iltaruskot sielun taivaallen?
Keväältä kaikki kaunokukat ostaa
Ja kylvää tielle kultasen?
Ken halvat lehvät palmikoita
Joka ansiolle seppeleiksi saa?
Ken yhdistää Olympin jumaloita?
Ken? Ihmisnero, jonk' ilmi runoja saa.

PILAPUHUJA.

No, käytelkää siis voimaa mointa
Ja harjotelkaa runontointa
Kutenka lempiseikkaa vaan!
Lähelle sattuu mies ja syttyy palamaan,
Yhä pahemmin hän paulaan tarttuu,
Ja onnen kanssa vaara karttuu
Ja riemun tie vie syämmen-polttohon,
Ei aikaakaan, niin valmis romani on.
Niin pitäis näytelmääkin näyttää.
Siepalla ainees' keskelt' ihmiseloo täyttää!
Sit' elää kaikki, harvat oivaltaa,
Se hauskaa on, jos mistäkin sitä kiinni saa.
Luo kirjokuvia, valo niukka,
Viljalta harhaa, totta hiukka;
Näin laadit parhaan juotavan,
Mi virvottaa koko maaliman.
Silloinpa nuorisomme kauniin kukka
Peliänne kuuntelee kuin ilmestystä,
Jok' ainut hento mieli rukka
Imeepi siitä murheen lievennystä;
Nyt kuohuu milloin täällä, milloin tuolla,
Kukin huomajaa, mitä häll' on sisäpuolla.
Herkästi itketään ja naurahdellaan,
Aatetta kiitellään ja kuvia ihannellaan.
Valmiita ei oo helppo tyydyttää,
Kehittyväinen kiittämään sua jää.

RUNOILIJJA.

Josp' armaan aian taasen saisin,
Kun itse vielä muodostuin,
Kun sielun lähde hyrskysuin
Yhä uhkui virttä virroittaisin,
Kun usvat multa mailman varjos,
Ihmeitä kuiski silmikot
Ja poimin kaikki ruusustot,
Joit' armas laakso mulle tarjos.
Mun köyhän suur' ol' rikkaus:
Toden into, haaveen hurmailus.
Nuo tenhovietit vielä suo:
Lieskaava viha ja lemmen lento,
Tuo poltto suloinen ja hento,
Takaisin nuoruus mulle luo!

PILAPUHUJA.

Nuoruutes, veikko, tarvinnet,
Kun miekat soi, sota jyriseepi;
Tai kaulaas neito-kultaset
Käsvartens' sorjat kietoileepi;

Kun päässä kilpa-taistamon
Tuo tuskin saatu kruunu väikkyy;
Kun, herjetessä hurjan karkelon,
Yös vietät missä viini virroin läikkyy.
Vaan kieliä tutun soittimen
Suloisen-tyynnä kalkutella
Ja mieli-määrää kohden liehuella,
Somasti tieltä harhailen —
Se, vanhat herrat, teidän toimenanne!
Siit' enenee vaan meistä kunnianne.
Ei vanhuus lapsimaiseks' saatakkaan,
Tosi-lapsina se meidät löytää vaan.

JOHTAJA.

Jo täss' on kyllin sanasteltu,
Nyt tointakin jo näytelkää!
Sievistelyit' on puserreltu,
Unohdettu vaan, mi hyödyttää.
Puhutte runon henkosista
Ei nahjus niitä tuta saa.
Jos mieli käydä runojista,
Niin runotarta vallitkaa!
Tiedättehän, mitä tarvitsemme?
Väkijuomaa vaan me särpelemme.
Siis juomaa laittamaan ja viipymättä!
Ei synny toiste se, mihin nyt et laske kättä,
Ei päivääkään saa sikseen jättää.
Ripeesti päätös tarttuu vaan
Mahdollisuutta oitis tukkaan,
Ja kun hän tuot' ei päästä hukkaan,
Käy kaikki laita-kulkuaan.
Vapaasti Saksan katsomolla
Näytellään mit' on näyttämistä:
Nyt ette saa siis niukat olla
Koneista ettekä laitoksista.
Käytelkää kuita, auringoita,
Ja tähtilöitä tuhlatkaa!
Ei vettä, tulta, kallioita,
Eläintä, lintua puuttua saa!
Kas eikö suuri mailman piiri
Ahtaassa suojassamme kiiri!
Ja menkää taiten joutuisasti
Taivaasta halki mailman hornaan asti!

ALKUNÄYTÖS TAIVAASSA

HERRA. TAIVAALLISET SOTAJOUKOT, sitten MEFISTOFELES.
(Kolme pää-enkeliä astuu esiin).

RAFAEL.

Aurinkos soipi niinkuin ennen
Kilvassa siskomailmojen,
Rataansa säätämääsi mennen
Se pauhaa halki taivasten.
Salass' on ihmeen syyt ja juuret,
Joll' enkeleitäs riemastat;
On työsi, korkeat ja suuret,
Kuin luomis-aamull' armahat.

GABRIEL.

Ja vinhemmin kuin aatos vierii
Suloinen maa, ja vaihdellen
Sen päällä päivä kirkas kierii
Tai synkkä yöhyt hirmuinen;
Syviltä vuorivuoteiltansa
Vuo merten pauhaa tyrskysuu,
Ijäisen sfeerilennon kanssa
Meret ja vuoret tempautuu.

MIKAEL.

Ja kilvan pauhaa mailta myrskyt
Merille, niiltä rantahan,
Ylt'ympäriinsä solmii hyrskyt
Vihaisen vitjan vankimman.
Nyt leimahtaa – ja surman vaajat
Valkeiden halki sinkoaa;
Palvomme, Herran sanansaajat,
Hiljaista päiväs soljuntaa.

KOLMIN.

Salass' on ihmees syyt ja juuret,
Joll' enkeleitäs voimistat;
On kättestyöt, nuo ihmeen-suuret,
Kuin luomis-aamull' armahat.

MEFISTOFELES.

Kun, herra, taaski kerran lähenet,
Kysellen kuink' on laita maankin päällä,
Ja ylipään mua kyllä suvaitset,
Näet munki luonas terveisillä täällä.
Jos kaikki seurakin mua pilkkajais,

Ei kauniit lauselmät vaan luonnu multa;
Mun pathos varmaankin sua naurattais,
Ellei jo nauru jäänyt oisi sulta.
En taida tähdist', auringoista haastaa;
Näen vain, mi vaiva ihmismieltä raastaa.
Maan pikkujumal' ain' on yhtäläinen,
Kuin ensi päivänään, niin virmapäinen.
Paremmiin mullassaan hän ehkä vois,
jos taivaan-tult' ei hälle suotu ois,
Tuot' älli-raukkoaan, jota käytellen
Petoa pedommaks' käy ihminen.
Hän on, jos Armollenne lausua niin voipi,
Sellainen kuin tuo sirkka pitkäkoipi,
Jok' aina lentelee ja nostaa jalkaa;
Pian vanha virsi heinikosta alkaa;
No, jos ees heiniss' ois hän alallaan;
Vaan joka paikkaa käy hän nokkimaan.

HERRA.

Siis eikö sull' oo asioita muita,
Kuin valituksia vaan ja kanteluita?
Maan päällä konsa mieltäs myöten käy?

MEFISTOFELES.

Oih! kurjaa siellä on ja parannust' ei näy.
Ihmistä painaa kolkon onnen valta;
Enemmin sortaa hänt' ei häijykään jo malta.

HERRA.

Tunnetko Faustin?

MEFISTOFELES.

Tohtorin?

HERRA.

Mun palvelijain!

MEFISTOFELES.

Niin totta! kyll' on palvelus tuo oudonlainen;
Ei hourun ruok', ei juoma ole mainen.
Hän paisuu pilviin ja ilmalinnat laatii,
Ja hourintansa tuntee puolittain;
Taivaalta tähdet kauniimmat hän vaatii,
Ja maalta riemun korkeimman;
Lähintä vaitelee ja kaukaisinta —
Vaan siit' ei taltu tyrskyväinen rinta.

HERRA.

Jos palvelus maan öihin hairhtuu,

Se kirkkaudenkin kerran vielä saapi.
Niin tietää maamies: vehmas jos on puu,
Sen kultaheelmät vielä kaunistaa.

MEFISTOFELES.
Tuon teiltä vietellyksi saan!
Pannaanpa veikkaa! Mun vaan, Herra siedä
Hänt' omaa tietän' hiljaa viedä!

HERRA.
Niin kauan kuin hän asukas on maan,
Saat koettaa häntä hairahuttaa.
Niin kauan eksyy ihminen, kuin pyrkii vaan.

MEFISTOFELES.
Ma kiitän Teitä, sillä vainajat
Mua aina hieman kammoksuttaa.
Punaposket tervehet on mulle mieluisat,
Vaan en oo kuolleen tavattavissa;
Ei kuolleen hiiren kanssa leiki kissa.

HERRA.
Hyvä! no jääköön hän sun valtahas!
Tuo henki alkujuurestaan sä vietä,
Jos suinkin voit, ja laahaa mukanas
Alimman hornakuilun tietä;
Vaan ellet onnistu, niin myönnä häveten,
Ett' oikeen tien kyll' löytää ihminen;
Ei tunteen tyrsky siitä estä.

MEFISTOFELES.
Mutt' eipä tuota kauan kestä!
En säiky vaan mä veikan lyömisestä.
Vaan kun ma kerran voiton saan,
Mun suokaa riemahtaa mun koko sydäimestä!
Tomua syöpä hän on ruokanaan,
Kuten käärme tätini, kuulu entisestä.

HERRA.
Vapaasti tepastellos silloinkin!
En saata vihata sun moisias.
Hengistä kieltävistä vähimmin
Mua vaivannut on konsaan veitikas.
Kuink' altis ihminen on velttouteen
Ja mieliä huoletonna huikennella!
Silloinpa työnnän hälle perkeleen,
Ku saa hänt' ärryttää ja kiihotella.
Vaan, aito taivaiset, te riemahdelkaa,
Rikasta kaunon-eloa ihannelkaa!

Ikuinen kehkeemys, jok' elää, ylenee,
Syleilköön teitä lemmen kahlehill!
Mik' aian vuolla häälyy, harhailee,
Se kiinnitelkää iki-aatoksilla!

(Taivas sulkeutuu. Pää-enkelit katoovat.)

MEFISTOFELES.
Tuon tuostakin käyn luona Vanhuksen;
En suinkaan tahdo rikkoa hänen mieltä.
Varsinpa kohteljas tuo Herra Ylhäinen:
Pirullekin hän käyttää ihmiskieltä.

YÖ

Holvikattoinen ahdas gootilainen suoja.

FAUST (levotonna nojatuolissaan kirjoituspöydän ääressä).
Ah, filosofiiaa oon ma siis.
Laki- ja lääketiedelmää,
Jopa teologiaa – vieköön hiis'! —
Ma tyynni pyytänyt ymmärtää.
Täss' istun houru allapäin,
En viisahamp' ole entistäin.
"Herra maisteri" oon jopa "tohtorikin,"
Ja kymmenen vuotta jo suistelin
Yl'oppilaitani oikiaan
Ja ristin rastin, vasempaan. —
Nyt näen, ettei tule totuus ilmiin;
Se tuskan vettä nostaa silmiin.
Tosin järjeltään ei lie mun verrat
Nuo maisterit, kirjurit, kirkkoherrat:
Ei tuntoni niin näin arkana väiky,
En helvetin hiittä ja tulta säiky;
Siks' rintani riemun äänt' ei kuule,
En mitään tietäväni mä luule;
En kehu voivani parannella
Ma muit', en sieluja opastella.
Eik' onni mulle tavaraa
Oo suonut, mailman kunniaa.
Näin tulkohon enää koira aikaan!
Ma mielin turvata velhon taikaan;
Jos hengen suin ja voimin saan
Ma salat ilmi piilostaan,
Enk' enää hiki otsassa
Julista, mit' en ma oivalla;
Jos keksisin, mi sisäisin
On kaikkisuuden yhdytin,
Kuink' elämä taimii, toimii voima,
Ei oppini ois vain tyhjä soima.

Oi kirkas kuuhut, milloinhan
Sa näet tuskani talttuvan?
Tään pöydän ääress' työssä niin
Mont' yötä me kahden valvottiin;
Ja papereille, kirjoillen
Sa liehuit, kalpea veikkonen!
Oi, jospa saisin haihattaa,
Sun kirkastaissa Vuorelaa,
Siell' heilua henkien karkelossa

Ja niityll' uinua kuutamossa,
Ja tiedon-pölyst' irroillani
Medelläs juottaa sieluani!

Voi! vielä tyrmässä istuilen!
Kirottu luola usmainen,
Miss' armas taivaan valokin
Hämärtyy varjo-akkuniin.
Mua kirjakasa kaartelee,
Jot' uurtaa toukat, pöly syö,
Ja paper'aita ylenee,
Savusta mustunut kuin yö;
Koteloita, lasia joukottain,
Ja huonekamsut, konehet
Aioilta esivanhempain —
Se mailmas! ah, sa houraillet!

Kysytkö siis, mik' ahdistaa
Sydäntäs toivotonta niin?
Miks' elon voimat vaimentaa
Sult' outo tuska uuvuksiin?
Valoisan luonnon, armahan
Maailman, Herran antaman,
Sa heitit, hautaan paeten
Luurankoin, kalman keskellen!

Pois väljemmälle! maille pois
Ja kirja, Nostrodaamuksen
Kynäily kumman-tenhoinen,
Sua opastellahan se vois.
Jos tähtein juoksun oivallat
Ja luonnon kättä noudatat,
Niin tenho syttyy mielehes
Ja henki lausuu hengelles.
Ei miettimällä milloinkaan
Nää pyhät merkit ilmi saa:
Vaan, henget, teiltä selvon saan;
Jos kuulettin, oi vastatkaa! —

(Hän aukaisee kirjan ja äkkää Makrokosmon merkin).

Oi riemastusta, minkä näkö tuo
Yht'aikaa luopi joka aistimeeni!
Jo tunnen: pyhä raikas elon vuo
Suonissa virtaa, läpi hermojeni.
Nää merkit piirtänytkö Jumala,
Joist' asettuu mun hyrsky hurja
Ja riemastuupi sydän kurja,
Ja taika-vietin vallassa

Syvimät syyt tuop' ilmi luonto nurja?
Lien jumal'! oi kuin valkenee!
Kas, sulo-piirroksessa tässä
Hymyilee luonto ilmi-elämässä.
Nyt uskon, mitä viisas sanelee:

"Ei henki-mailm' oo katkoksissa;
Sä siltä suljet sielus vaan.
Laps', aamuruskon säteissä
Käy maisen rintas valantaan!"

(Hän tähystelee merkkiä).

Kuink' osat sujuu liitossaan.
Kaikk' elää, rippuu toisistaan!
Kuink' ikihenget leijuu ilman-rantaa,
Ja toisillensa kulta-sangot antaa
Ja auvo-siivin taivahalta
Maan päälle liittää: avaralta
Soi harmoniian sulo valta!

Oi näytelmää! oi pelkkä näytös vaan!
Mist', ääretön, sua luonto kiinni saan?
Nisiäs miss'? oi elon kaiken lähteet,
Joist' imee voimaa taivas, maa,
Joit' orpo sydän halajaa —
Jos vuotais mulle mettänne ees tähteet!

(Hän selailee äkämielin kirjaa ja havaitsee
maahisen hengen merkit).

Kuink' ihan toisin tehoo merkki tää!
Lähempi oot mua, maahinen;
Taas tarmo täyttää sydämmen'.
Miel' on kuin aalto vaahtopää,
Jo mielin mailmaan syöstä säikkymättä,
Maan ilot, murheet kestää väikkymättä,
Ja myrskyss' seistä sortumatta,
Venheeni murtuessa murtumatta.
Mua pilvet varjostaa...
Kuun loiste himmenee...
Soihdu sammuu!
Mik' usva! punaliekkit läikkyy
Mun pääni ympär' ... oi!
Katosta kauhun viima käy,
Se viistää mua!
Anottu henki, kuulen siipes siukuvan.
Käy nähtäviin!
Haa! huimaa, huimaa sieluan'!

Jo uudet tuntehet riehuu,
Niiss' sielu, ruumis kiehuu!
Mun koko syömmen' sulle mennä hartoo!
Oi tullos, oi! jos surmakin mua vartoo.

(Hän käy käsin kirjaan ja lausuu salatenhoisesti maahengen
loitsun. Punerva lieska suhahtaa suojassa. Henki ilmestyy
lieskassa).

HENKI.
Ken huus mua?

FAUST, (kääntyen pois).
Haamu hirmuinen!

HENKI.
Kehääni kauan imeskellen,
Mun nosti loihtus liikkehellen,
Ja nyt —

FAUST.
Voi! sua mä kestä en!

HENKI.
Mua nähdä pyysit intomielin,
Kuulla ääntäni, katsoa kasvojain;
Sua poltti kaihosi ... tänne sain
Sua säälien! – Vai kerskukielin
Et haasta, uljas, nyt! Miss' sielus kaipuu on?
Sisäinen mailmas, itseluomas verraton?
Ja sydän värjähdellen riemussansa,
Kun luuli henkein verraks nousevansa?
Miss' on se Faust, jonk' ääni mulle soi,
Jok' ikävöiden silmät minuun loi?
Vai sie? jot' aave-ilma kerran lyöden
Varistaa sielun juurta myöden?
Maan mato kurja, käiverä!

FAUST.
En väisty liekkihaamuasi!
Oon Faust, oon sinun vertojasi.

HENKI.
Elon vuossa, tointen tyrskyssä vaan
Minä aaltona uin,
Puhun myrskyn suin;
Synty, hauta oon,
Meri pohjatoin,
Yhä hehkuva virta,

Elon piukova pirta,
Ajan käärinä-puulle ma loimia luon,
Ja Herralle helskyten kangasta kuon.

FAUST.
Maailman aavan saartavainen,
Mun heimoan' oot sa, henki toimejäs!

HENKI.
Oot oivaltamäs hengen heimolainen,
Et mun!

(Katoo.)

FAUST, (lannistuen).
En sun?
Ma Luojan jäljennös!
En sunkaan vertojasi.
(Ovella kolkutetaan)
Oi surma! ... kuulen ... tuo on famulus!
Savuna haihtuu autuus kulta!
Kaikk' ilmestykset suuret multa
Pilaapi kuivan imarrus!

(Wagner yönuttu yllään, yömyssy päässään,
lamppu kädessä. Faust kääntyy nuivasti).

WAGNER.
Anteeksi! kuulin teidän deklamoivan —
Kai kreikkalaista murhenäytelmää?
Ma soisin oppivan' sen taidon oivan,
Se nykypäivin hyödyttää.
Oon kuullut – liekö totta siltä? —
Ett' oppimist' on papin aktööriltä.

FAUST.
Miks ei, jos pappi on komediantti,
Kutenka käykin ehkä toisinaan.

WAGNER.
Museeossain kun ain' oon arstantti,
Enk' urki maalimaa kuin juhlin vaan.
Ja kaukosilmin, hajamielin,
Kuink' ohjaisin ma sitä tenhokielin?

FAUST.
Mit' ette tunne, älkää tavoitelko;
Hetteenä sielust' uhkuu
Se alkuvoiman aateselko,

Mi syöntä, korvaa lumoa.
Te liemiänne ihmisille
Herkuista muiden keitätte,
Ja köyhän liekin virehille,
Puhutte hiiluksestanne!
Apinja, lapsi kiitostaan —
Jos mielitten – voi tuosta suoda!
Vaan mik' ei sydäimestä vuoda,
Sydäntä ei se voita milloinkaan.

WAGNER.
Puhuja taidostaan saa mainehen;
En kauas päässyt oo, ma tunnen sen.

FAUST.
Ei auta häntä vilpin kiel'.
Hän kalskukaapun riisukaan!
Ei sievistelevä terve miel',
Ja löytää sentään sanojaan.
Kell' lausumaan on into tosi,
Ei koru-lauselmaa hän kosi.
Puheenne sievät, joissa leikellään
Helyiksi mailman kiiltopapereita,
On kalseat kuin tuuli syksysään,
Mi kahistaapi lehtiä kuivuneita.

WAGNER.
Ah! pitk' on tiedon tie
Ja lyhyt elämämme;
Useinpa kriittillistä työtä tehdessämme,
Mult' intomielen huoli vie.
Kuink' onpi työläs keksiä se silta,
Mik' ohjaa opin lähteille!
Ja tuskin tultu puolimatikalle, —
Kun raukan tapaa tuonen ilta.

FAUST.
Siis pergamentti on se pyhä vuoksi,
Jost' iäks' jano sammuu juotuas?
Vaan virvoitusta sulle vasta juoksi,
Jos lähde kuohui itse sielustas.

WAGNER.
Suvaitkaa! hauskutapa mua
Noin aikakautten henkeen sukeltua,
Katsella, mit' on entis-ajat aatelleet,
Ja me kuink' oomme ihmeen kauas ehtineet.

FAUST.

Niin kyllä! jopa tähtihin!
Oi veikko! kirja seitsen-sinetin
On sulkema tuo mennyt aika.
Te aikakautten hengeks mainitte,
Mik' on vain, herrat, oma henkenne,
Miss' kuvastuu tuo mennyt aika.
Ja siinäkö on kurja sotko,
Jok' ensi silmäämättä kauhistaa:
Siin' ääretöntä roskaa, rojurotko,
"Pää-aktioonit" – vallan ihanaa!? —
"Pragmaattiset maksiimit" lisäksi oivat,
Jotk' aivan hyvin vauvan suussa soivat!

WAGNER.

Mut ihmishenki, maailma —
Sen tajuntaan sois kukin pääsevänsä!

FAUST.

"Tajunta" mont' on laatua;
Ei nimittää saa lasta nimellensä!
Ne harvat, jotka "tajusivat", vaan
Ei voineet malttaa suurta sydäntänsä,
Ja uskoi roskaväelle jalot näkemänsä, —
Roviolle vietihin tai ristin kuolemaan! —
Mut veikko! yö on kulumaisillaan,
Siis jutut jääkööt toistaiseksi!

WAGNER.

Halulla valvoisin vaikk' ainiaan,
Kun opista näin tulis haastelleeksi.
Kai suotte pääsiäisnä huomenella

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.